A MAGYAR MUNKÁS ZSEBKÖNYVE

1. KÖTET

VAS- ÉS FÉMIPAR

A KERESZTÉNY MAGYAR GYÁRIPARI VÁLLALATOK
MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTETTÉK

PÁVÓ ELEMÉR

OKL. GÉPÉSZMÉRNÖK, FŐSZERKESZTŐ
ÉS MUNKATÁRSAI

II. BŐVÍTETT KIADÁS

BUDAPEST, 1943.

STÁDIUM SAJTÓVÁLLALAT RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Ipar nélkül félkarú óriás a nemzet!
Kossuth Lajos

14. Az iparfelügyelet.

A m. kir. iparfelügyelők a m. kir. iparügyi miniszternek alárendelte államhivatalnokok, akik **az ipari alkalmazottak védelméről** és az iparfelügyelőkről szóló 1893. évi XVIII. t.-c. értelmében, valamint e törvény alapján kiadott 1901. évi 17.001 számú kereskedelemügyi miniszteri rendelet, illetve iparfelügyelői szolgálati utasítás szerint járnak el.

Az iparfelügyelők legfontosabb feladata a *gyárvizsgálat*, illetve az ipartelepek megvizsgálása abból a szempontból, *vajjon betartják-e a munkaadók* **a munkások testi épsége és egészsége** *tekintetében kiadott törvényes rendelkezéseket* és eleget tesznek-e az iparrendészeti rendelkezéseknek. Másik fontos feladatukat képezik a gőzkazánoknak üzembiztonsági szempontból való megvizsgálása és ellenőrzése.

Mindezeken felül eljárnak az iparfelügyelők **balesetvizsgálati**, állami segély- és kedvezményügyekben, résztvesznek telepengedélyezési tárgyalásokon, közreműködnek **ipari bérviszályok** esetén, az iparban és kereskedelemben alkalmazott külföldi honosok munkavállalásának engedélyezésénél, valamint behozatali és egyéb vámügyeknél.

A m. kir. iparfelügyelőkhöz vannak beosztva a háziipari felügyelők is.

Az ország 24 iparfelügyelői kerületre van osztva.

Az iparfelügyelők az 1893. évi XVIII. t.-c. 14. §-a értelmében a kerületekben levő gyárakat és nagyobb ipartelepeket évenkint legalább egyszer megvizsgálni tartoznak.

A gyárvizsgálatoknál való eljárásra a következők szolgálnak útmutatásul:

Gyárvizsgálat.

1. megtartatnak-e az 1884. évi XVII törvénycikkbe foglalt ipartörvénynek a tanoncokra, tanonciskolákra, segédekre és gyári munkásokra, továbbá az 1891. évi XIII. az ipari munkások vasárnapi szüneteléséről és XIV. az ipari és gyári alkalmazottak betegség esetében való segélyezéséről törvénycikk, valamint egyéb törvényeknek és rendeleteknek az ipar gyakorlására vonatkozó intézkedései.

Ez irányban az iparfelügyelő meggyőződést tartozik szerezni különösen arról, hogy:

a) A tanoncok betöltötték-e a törvényes életkort (12 évet)?

b) A törvényben előírt életkort (12 évet) még el nem ért tanoncok felfogadására megadta-e az iparhatóság az engedélyt?

c) Köttetett-e a tanoncokkal az iparhatóság előtt szabályszerű tanoncszerződés?

d) Betartják-e a tanoncokkal szemben a törvényes nappali munkaidőt (14 évesig 10, ezen felül 12 óra, beleszámítva az iskolában eltöltött időt is)?

e) Betartatnak-e az ipartörvénynek a tanoncok és fiatal munkások éjjeli foglalkoztatására vonatkozó szakaszában foglaltak?

f) A tanoncok iskolai igazoló könyvecskéje a tanonciskola rendes látogatásáról tanuskodik-e?

g) El vannak-e látva az összes gyári munkások megfelelő munkakönyvekkel?

h) A munkások munkába való lépése a szabályszerű határidőn belül bejelentette-e minden egyes esetben az illetékes iparhatóságnál s ehhez képest az iparhatóság által igazolva van-e a munkakönyvekben a munkaviszonyban beállott változás?

i) Van-e munkásjegyzék és tartalmazza-e az összes munkások nevét, születésének évét és helyét, foglalkozását és bérét?

j) Van-e munkarend és tartalmazza-e mindazt, amit e tekintetben az 1884. évi XVII. t.-c. 113. §-a előír? Nevezetesen láttamozva van-e az

elsőfokú iparhatóság által és ki van-e függesztve a munkatermekben?

k) Betartatnak-e az ipartörvénynek a fiatal munkásokra vonatkozó rendelkezései?

l) Nem alkalmaztatnak-e 16 évet még be nem töltött munkások oly iparágakban, amelyek egészségtelenek vagy veszélyesek, illetve nem alkalmaztatnak-e oly munkára, mely egészségüknek árt és testi fejlődésüket gátolja; amenyiben pedig alkalmaztatnának, van-e erre iparhatósági engedély?

m) Megtartatnak-e a törvénynek a munkaközi szünetekre vonatkozó határozmányai, mely szerint a munkásoknak délben egy órai, délelőtt és délután pedig fél-fél órai szünidő engedélyezendő?

n) Megtartatnak-e az ipartörvénynek a bérkifizetésére és hitelezésre vonatkozó rendelkezései?

o) Nem köttettek-e a munkásokkal az ipartörvény rendelkezéseivel ellenkező munkabérszerződések?

p) Nincsenek-e olyan intézkedések, melyek az alkalmazottak keresményének élvezetét hátrányosan befolyásolhatják, nevezetesen nincsenek-e az alkalmazottak kényelemitve szükségleteiket oly modon beszerezni, mely által keresményük élvezetében hátrányt szenvedhetnek?

r) Ki van-e függesztve az illetékes ker. ipari felügyelő címe?

A vasárnapi munkaszünet betartását illetőleg meggyőződést tartozik szerezni a gyárvizsgáló arról, hogy megtartatik-e a munkaszünet, és amennyiben nem a miniszteri rendeletek által kivételeseknek jelzett iparágakról és üzemágakról van szó, van-e külön rendelet az ez alul való felmentésre?

Kazánház és gépház.

A kazánház megtekintése alkalmával az ott levő gőzkazánok rendes évi ellenőrzési szemléje is eszközlendő, mely alkalommal a kazánszemlére vonatkozó utasításban foglaltakon kívül különös figyelem fordítandó arra, hogy a kazánok vízállás-

mutató üvegei az ezek elpattanásából eredhető balesetek meggátlása céljából védőkészülékkel fel vannak-e szerelve?

E célra megfelel minden oly védőkészülék, mely amellett, hogy a vízállás szemmel tartását nem gátolja, a szétpattanó üvegcserepek ütésének ellen bír állani.

Figyelem fordítandó arra is, hogy a kazánházban avatatlanok ne tartózkodjanak és különösen, hogy ez sem lakásul vagy hálóhelyül, sem pedig anyagraktárul vagy szárítóhelyiségül ne használtassék.

A gépházban a főfigyelem a gőzgépre fordítandó.

A gőzgépnél első sorban arra kell ügyelni, hogy azokon nem mutatkoznak-e oly hiányok, melyek a kezelőszemélyzet testi épségét veszélyeztetik, valamint hogy megfelelő védőkészülékek által gondoskodva legyen arról, hogy a gép körül foglalatoskodók annak mozgó alkatrészével közvetlen érintkezésbe ne jöhessenek.

A munkatermek.

A munkatermekben első sorban azok a berendezések részesítendők figyelemben, amelyek rendszerint minden mechanikai üzemnél elő szoktak fordulni, milyenek a közlőművek, felvonók, fűtő-, világító- és szellőztető-berendezések.

A közlőműveknél ott, ahol azok közlekedési vonalba esnek, vagy ott, ahol a munkás olajozás, vagy egyéb teendőinek végzése közben érintkezésbe jöhet velük, ügyelni kell, hogy a közlőművön, vagy az arra szerelt szerekezeteken kiálló alkatrészek ne legyenek.

Ahol ilyenek alkalmazása elkerülhetetlen, valamely alkalmas csiszolt felületű forgási felületet képező burkolattal veszélytelenné teendők. Ilyen forgási felületet képező burok alkalmazandó a kiálló ékfejekre is.

Megjegyzendő, hogy ez a burok mindig úgy alkalmazandó, hogy forgási vonala a közlőmű forgási vonalával összeessék. Állító gyűrűkön és tengelykötéseken süllyesztett fejű csavarok alkalmazandók. A közlőmű-tengelyek, amennyiben közlekedési vonalat szelnek vagy érintenek, burkolandók vagy elkerítendők. A burkolásnak és kerítésnek lehetőleg olyannak kell lennie, hogy a közlőmű szemmel tartható legyen. A burok legcélszerűbben drótrostélyból képezhető, a korlát pedig a gőzgépeknél említetthez hasonló lehet. Malmokban s egyáltalán olyan ipartelepeken, hol faszerkezetek vannak túlsúlyban, vagy hol famegmunkálással foglalkoznak, fából készült burokkal, vagy korláttal is meg lehet elégedni.

A kivitel tökéletessége azonban ezeknél sem engedhető el.

Magasan elhelyezett közlőmű-tengelyek olajozására kampós létra alkalmazandó.

Az olajozásnak lehetőleg szünet közben kell történnie.

Sodronykötél-közlőművek alá, ha azok közlekedési vonalak felett haladnak el, sodronyháló alkalmazandó. Az újabb szerkezetű vékonyszálú sodronykötél-közlőműveknél a sodronyháló alkalmazása kevésbbé bír fontossággal.

Fogaskerekek fogkoszorúja nagyobb fogosztásnál, ahol az ember ujjai a fogak közt már helyet találhatnak, egész kerületükön elburkolandók. Finomabb fogosztású keréknél elegendő a behúzó szög fedéséről gondoskodni. A burroknak mindenkor lehetőleg a fogkoszorúhoz kell simulnia. A burok tökéletes kivitele és szilárd megerősítése itt is kiváló fontossággal bír.

A gyárakban alkalmazott felvonók, emelőgépek és daruk szigorú vizsgálat tárgyává teendők. Minden felvonón, emelőgépen és darun azoknak hord-, más szóval szállítóképességét, vagyis a megengedhető legnagyobb megterhelését meg kell jelölni; ezenkívül minden felvonónak biztonsági fogókészülékkel kell ellátva lennie.

Azokon a helyeken, hol az alkalmazott élete, testi épsége vagy egészsége leesés, vagy valamely tárgy lehullása által veszélynek lehet kitéve, köteles a munkaadó megfelelő védőkészülékeket alkalmazni, a mélyedéseket, valamint az oly tartályokat, melyeknél a beesés veszélye fennforog, — amennyiben az üzem természete azt megengedi, — kellőleg bekeríteni, illetve befedni; a körfüré-

szeken, a gyalu-, maró-, köszörülő- és más gépeken védőkészülékeket alkalmazni; elég tágas, könnyen nyíló és hozzáférhető ki- és lejárásokat alkalmazni.

Tűzoltószerek.

Minden gyárnak ellátva kell lennie a szükséges tűzoltószerekkel.

E tekintetben a gyár-, illetve ipartelep terjedelme, építési és egyéb viszonyai szabják meg a felszerelés mérvét, minélfogva a gyárvizsgálónak is ezekhez kell alkalmazni az igényeket, különös gond fordítandó a tűzveszélyes üzemeknél (mint pl. gyufagyárakban, asztalos műhelyekben és parkettagyárakban stb.) levő tűzrendészeti berendezésekre.

Azt azonban feltétlenül meg kell követelni, hogy a tűzoltószerek gyors használatra kifogástalan állapotban, könnyen hozzáférhető helyen rendelkezésre álljanak.

Erről a gyárvizsgálónak személyesen kell meggyőződést szereznie.

Egészségügy.

Különös figyelem fordítandó *a munkások életének és egészségének megóvására és lehető biztosítására vonatkozó intézkedésekre.*

Ezek tekintetében a gyárvizsgáló különösen következőkre tartozik figyelmét kiterjeszteni:

a) A balesetek szabályszerűen bejelentetnek-e?

b) A munkások baleset ellen biztosítva vannak-e?

c) Meggyőződést tartozik szerezni továbbá arról, hogy van-e az első segélynyujtáshoz szükséges úgynevezett mentőszekrény; tartalmazza-e ez az előírt berendezést és azok az egészségügyi követelményeknek megfelelő állapotban vannak-e?

Általános egészségügyi szempontokból következők szolgálnak a gyárvizsgálónak irányadóul:

a) *Az ipartelepek talajának, épületeinek, helységeinek száraz volta.*

Ha az ipartelep talaja s ennek következtében a rajta levő gyári épületek, munkáslakások és kaszárnyák helyiségeinek falai, padlózata nedvességeknek mutatkoznának, azoknak lehető szárazzá tétele kívánandó.

Különös gond fordítandó erre oly gyárakban, amelyek üzeme mellett a munkások között gyakori a tüdővészes megbetegedés s amelyeknél az üzemmel kapcsolatos porképződés a munkások tüdejét veszélyezteti.

b) *A tiszta és romlatlan levegő biztosítása.*

A munkatermek, műhelyek, munkáslakások stb. levegőjének mennyisége és minősége az egészség követelményeinek megfelelő legyen. E tekintetben szem előtt tartandó, hogy a munkatermekben minden egyes munkásra legalább 7 m^3 légtér jusson.

A levegő kellő felfrissítéséről ablak és egyéb szellőző nyílások vagy mesterséges szellőztetők alkalmazása által időnkint, lehetőleg a munkaközi szünetek alatt kell gondoskodni.

Mechanikai szellőztetők csak ott alkalmazandók, ahol az üzem az egészségre ártalmas gőzöktől, gázoktól, vagy portól származó légszennyezéssel jár.

A mechanikai készülékek lehetőleg úgy alkalmazandók, hogy a keletkező gőzöket, gázokat vagy port már keletkezési helyükről szívják el és vezessék a szabadba, porkamrába, vagy más egyebüvé. Ott, ahol a munkatermet szennyezett levegő környezi, lehetőleg a magasabb légrétegekkel kapcsolatban álló lüktető szellőző alkalmazandó.

c) *A helyiségek világítása.*

A munkatermek világításánál mind az ablak-, mind a lámpavilág a végzendő munka természete szerint ítélendő meg. A szemet inkább igénybe vevő munkánál erősebb világítás kívánandó meg, kevésbbé igénybe vevőnél gyengébbel is meg lehet elégedni.

Minden munkateremben legalább egy biztonsági lámpának kell lennie.

d) *A helyiségek fűtése és hőmérséklete.*

A munkatermek fűtőberendezéseinél különös gond fordítandó azok tűzbiztonságára, továbbá

arra, hogy azok az egészségre ártalmas gőzöket vagy gázokat ne terjesszenek. Figyelni kell arra is, hogy azoknak a munkatérbe eső magasabb hőmérséklettel biró alkatrészei megfelelő rácsozattal elburkolva legyenek.

e) *Az ipartelep általános tisztasága.*

Ez irányban megkövetelendő, hogy a helyiségek, — ott ahol ez célszerű, — naponkint nedves seprűvel sepertessenek ki; a hulladék és szemét naponkint eltávolíttassék, a padlók lehetőleg évenkint többször, míg a falak évenkint legalább egyszer, megfelelő módon megtisztíttassanak.

A helyiségekben kellő számú, vizet tartalmazó köpőedény alkalmazandó, melyeknek tartalma naponkint az árnyékszékbe öntendő. A köpőedények forró vízzel lehetőleg gyakran kiöblítendők.

A munkások személyes tisztaságának ápolására megfelelő számú mosdóhely és mosdóeszköz álljon rendelkezésre. A mosdóhelyek olyanok legyenek, hogy azokban a víz ne álljon, hanem a munkásoknak lehetőleg csapon ereszthető tiszta víz álljon rendelkezésükre.

Oly üzemeknél, melyek mellett vagy por vagy szenny képződik, vagy amelyeknél a munkások ruhái megnedvesednek, a munkások számára öltözőhelyiségek vagy legalább elzárható, megfelelő ruhaszekrények (külön a férfiak és külön a nők részére) tartandók fenn.

Meggyőződés szerzendő arról is, hogy a telep el van-e látva — külön a férfiaknak és nőknek — kellő számú (lehetőleg 25—25 munkásra legalább egy), az egészség követelményeinek megfelelő árnyékszékkel és hogy azok tisztán tartva és kellően fertőtlenítve vannak-e?

f) *A gyártelep ivóvize.*

Élvezhető és kellő mennyiségű ivóvízről minden ipartelepen gondoskodni kell.

Ahol a víz tartályban tartatik, a tartály befödendő és csappal látandó el; közvetlen a tartályból vizet meriteni nem szabad; minden munkás lehetőleg sajat ivóedénnyel birjon.

Az iparteleppel kapcsolatos munkásjóléti vagy egyéb intézkedéseknél főként a következő szempontok tartandók szem előtt:

Megvizsgálandó, hogy a gyárakban a munkáslakások és kaszárnyák, hálótermek — amennyiben ilyenek vannak — megfelelnek-e az egészség követelményeinek, vajjon e helyiségek általában tisztán tartatnak-e s nincsenek-e túlzsúfolva, vagyis nincs-e azokban több egyén elhelyezve, mint amennyit a helyiségek légtérfogata (a lakóhelyiségekben legalább 10 köbméternyit számítva minden egyes alvóra) megenged. Figyelem fordítandó arra is, hogy a tanoncok hálóhelyei megfelelők és tiszták-e?

Amennyiben ezek tekintetében a gyárvizsgáló a munkások egészségére káros állapotokat találna, hasson oda, hogy a munkaadó a munkások számára egészséges, tiszta lakó- és hálóhelyeket nyujtson.

A közös étkezőhelyek, gyári kantinok, közfogyasztási szövetkezetek feltétlenül megvizsgálandók, nevezetesen abban az irányban, hogy azok tisztán tartatnak-e; a bennük árusított ételek és italok tisztaság és élvezhetőség szempontjából megfelelők-e?

Szükség esetén intézkedjék a kifogásolni valók orvoslásáról éspedig mindenkor a munkaadó útján elsősorban.

Az oly gyárakban, melyek kórháztól távol esnek, lehetőleg betegszoba tartandó fenn arra a célra, hogy a hirtelenül megbetegedettek az orvos megérkeztéig, vagy kórházba szállításukig elhelyezhetők legyenek.

Az én szociálizmusom nem egyenlőséget akar, hanem — igazságot!

Juhász Gyula.